

Nr. 7. Vastutav toimetaja: M. Nurmik. 1924.
Tegevad toimetajad: A. Oengo-Johanson ja J. Neggo-Vössokotsky.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Toimetus ja talitus: Tallinn, Pikk tän. 2 (Päevaleht). Kõnetr. 17-96. Toimetuse kõnetunnid teisipäeviti, neljapäeviti ja reedeti kella 2—3.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja „Päevalehe“ tellimiste vastuvõtjad.
Tellimishind: kuus postiga 60 mk., veerandaastas 180 mk., poolaastas 360 mk., aastas 720 mk.

Üksik number 15 mk.

Fr. Kuhlbars.
Surnud 28. jaanuaril s. a.

Lauliku surmal.

Merila.

Kandlite helinad kõrvus mul
kõlamas —

Vaiksete viiside hõljuvad hää-
led.

Õrnemad laulud täis ilu ja
hädust

Hinge mul täidavad,
Kurbust mul võidavad

Rahule,
Rõõmule,
Ilule.

FRIEDRICH KUHLBARS (VILLI ÄNDI) †.

Uksna kauged tunduvad meile need ajad, kus luuletas Koidula ja kus esines tuline rahvamees C. R. Jakobson. Nende nimedega tuleb meeltesse ikka midagi nooruslikult värsket, väsimatult elavat ning — kõige tähtsam — midagi nii varast ja algulist, et tänapäev seda rõõmsat ärkamisajajärku ainult nagu kaugget-kauget, mitmete mägede tagust kuldset kangastust meele võib tuletada. Sellepärast on nüüd 28. jaanuaril 1924. a. üle 82 a. vanuses surnud luuletaja Kuhlbari äraminek iseäraline, õrn sündmus.

Mäletame, et Kuhlbars oli esimene isamaa ja rahvusliku ärkamise laulik, et tema nimega on üheaegsed Koidula ja Jakobsoni nimed; et ta Koidulast isegi varem luuletas oma esimesed isamaarmastusest õhkuvad, pehmekõlalises lõnamurrakus kirjutatud ja sagedasti kunstniku käega ning palava südamega valitsetud salmid; ning et ta oli välise aktiivsuse poolest Jakobsonist-kaasaeglasest küll taga, kuna ta oli isiklikus eluski kinnine ja üksildane, siiski määratu kultuuritöö kordasaatja vagusal ja silmapaistmatul kooliõpetaja tegevuspõllul. Selle aja-järgu kohta tähendas olla kooliõpetaja — ühtlasi olla rahva tuleviku määraja ja juhtija. Nii nagu ta esimestel õpetaja juhatustel ja sihiandmistel hariduslik tähendus võis olla teadushimu kasvatamises, nagu üldse esimesed õpetused jätavad sügavamaid jälgi kujunevasse inimesesse, — nii võrsus ja kandus üle Kuhlbari välisele seltskondlisele aktiivsusele võõras koolitegevuses tema suur aatelikkus ja ärkamisaja vaim tema õpilastesse ja leidis sedamoodi kaudsel teel tegeliku avalduse ning tagajärjed. Tema noortest õpilastest on nimetada sarnased hilisemad seltskonnategelased nagu: Jaan

Tõnisson, V. Reiman, dr. H. Koppel, edasi — J. Siitska, J. Kunder, K. Niggol ja veel teisi. Nii on siis Kuhlbari koolitegevuselgi mõjuv koht Eesti kultuuriloos. Jutustame lühidalt selle ärkamisaegadest meie ni küüninud auväärt luuletaja eluloos. Fr. Kuhlbars sündis 17. aug. 1841. a. Uniküla koolimajas Sangaste-Laatre kihelkonnas. Tema isa oli kooliõpetaja — oma aja kohta edumeelne inimene, kes hoolitses oma kodu nägususe eest, nii et poisikene juba varakult sai ergutust oma luulemeeltele. Õuna- ja visnapuud, marjapõõsad ja sirelid, roosid ja jasmiinid ilustasid koolimaja ümbrust. Samuti aga võis kujuneda juba varakult harjumus üksilduseks, mille tõttu ta vana raugana Villjandis, alati usinas töös, seltskonnale ometigi juba täitsa võõrana elutses, nagu mingi vanaaegne müüt. Ta hariduse eest oli isa samuti hoolitsenud. Ta sai kreiskooli, hiljem Tartu kooliõpetajate seminaari hariduse ja asus 21-aastasena 1862. a. Villjandisse elementaarkooli juhatajaks, kus linnas tema elukäik püsahutus ja lõpuni jooksiski. Siin, sellel pikal ajajärgul — 60 aasta jooksul on esmalt ärrganud, siis välja kujunenud, siis palju laulnud ja nüüd lõpuks ära kõlanud ning hauda varisenud see südamlilik kuju Eesti kultuurielus: lihtne, aga salgamatult lugupeetud isamaa laulik.

Ta luuletustes oli sagedasti kõige elavamat ja rõõmus-julgemat, äratavat aatelikkust ning hoogu, kuid ta ise ei tõstnud ennast kunagi esiplaanile, vaid jäi varjunimede taha: — Villi Andi, Mangu Sild jne. Samuti lauldakse rahvuslikke laule „Eestimaa, mu isamaa“, „Kui Kungla rahvas kuldsele aal“, muinasaega meeletuletavaid laule, nagu „Sää! Läänemere kalda pääl“, „Ma kõndsin kord Endla vee ääres“, või ilulaul, nagu „Teele, tee! kurekesed“, „Hüüavad pasunad“, või magus-õrna

hällilaulu „Uinu, mu laps“... ilma et peaaegu kunagi meele tuletataks, et nende looja oli Fr. Kuhlbars. See omadus enese isikut tähtsusetuks pidada oma loomingu kasuks on tänuväärt tunnistus tema ande iseene-seleelamisest ning muudest tülitavatest sihtidest vabaolemisest.

Kuid pääle luuleanni oli Kuhlbarsil kaunis huvi Eesti muinasmineviku uurimiseks. See põimus tema luulessegi, andes talle tihti inspiratsiooni ja aineid; sellele huvile sai ta enast pühendada hiljem täielikult, kui 1895. a. venestamise päevil ta tagandati õpetaja ametist Vene keele mitterahuldava mõistmise pärast, kindlasti aga ka tema veel vähem rahuldava meelsuse pärast ning tema eeskujuliku kuid rahvaliku koolitöö tagajärjel. Selleks ajaks oli lauldud juba tähtsam osa tema laule. Olid ilmunud meeldivad Tartumaa murrakus peetud „Vastse laulo ja kannel“ (1863. aastal, millal esimest korda avalikult esines kirjanduses ka Koidula); siis üksbeise järele kaks tema tähtsamat laulude-luuletustekogu „Laulik koolis ja kodus“ (1868. a.) ja „Vanemuine“, neljakordne laululõng (1877. a.); need kaks teost olid rahvaviisid luuletustega; sagedasti küll Saksa rahvaviisid, kuid jõurikaste eestivaimuliste sõnadega. Need kaks laulude kogu seisid nagu esimese Eesti laulupidu (1869.) mõlemal käel; see pani nad pea igaihe suhu, ja neid lauldi palju. Hilisemad kogud „Laste laulik“ (1899.) ja „Kooli kannel“ (1908.) ei ole enam ajakohased.

See elujärk aga, kus ta oli oma aja määrav ja edasiviiv tegelane, kus ta elumahlad olid suisa käärimas, sellel ajajärgul tõstis suur kunstiline selgus, tundetänavus ja -ilmekus Kuhlbarssi kaugemale üle paljust temale hilisemasstki, järelkäimust luuletajate põlvest. Juba esimeses murrakukeelses kogus oli sarnane kunstipärl nagu

„Häitsmemehe“ (Õilmemehed), mille esmakordselt puhkes täitsa lahti tema romantiliselt ülev ning allegooriliselt sügav luulelend, iseäranis meeldiv oma rahvakeele poolest, mis vist jääbki üheks Kuhlbarssi kõige kunstipärasemaks ja huvitavamaks küljeks.

*Sääl, kos ne vanna tamme saisva
Sääl om üts illus ainama...*

*Nink selle ainama pääl paisva
ka äitsmis rohhu äitsmita.*

Need on ilusad laulud, ja ilu on Kuhlbarsil ikkagi kõige esimene igatsus; see on niisugune kokkukõlaline südamlikkus, õieti ilma viirveta klaarveepind, eksimatu rahu — ja lihtsus. See on kõik, millega iseloomustada tema luuleotsimisi. Temal pole kannatusi, vaid ikka nii, et

*... mu süda on siniallik,
Kas lendab või lehvib ta tiib:
Ikka kaunimad kaldä pildid
Ta pärlina merele viib.*

Mis tema maitset luuletamiseks on harinud, on tema laialdane tutvus kultuurmaade kõrge ja klassilise kunstiga, vana Greeka, Rooma, Saksa klassikaga ja Saksa keele kaudu ka Inglise klassilise romantikaga, mida tunnistavad tema tõlked. Kuid rahu ja kokkukõla on saanud luuletajas lõpuks ikkagi nii suure ülekaalu, et ta ühel kohale kiindus, ja ka oma luulelaadile mitte mitmekülgsust ja julget, rikkastavat kärsitust ei vajanud. Sellepoolest ei ole tänapäev as elutsev vaim enam võlglane Kuhlbarsile ega tema ajale.

Kuid hää on just tänapäeva kärsitusest vahel tagasi tulla niisuguste iseeneses tasakaaluliste ja vahenditu lihtsusega võitvate lüüriliste laulikutelõigudele nagu Kr. J. Petersonil ja Fr. Kuhlbarsil, — luulele, mille väärtus on salgamata ja kelle

*— havva seest üts suhu tõuseb,
kes roosimeren oma hinge mõseb.*

A. Kalamees;

Häitsme-mehe.¹⁾

Na oma selle oru poja,
Ent² kõrge maade kuninga;
Neid joodap kuldse mäki³ oja,
Kui meie lätte kuivava.

Na kandva lille-mäki pääle
Meid oma taiva-hõnguga,⁴
Nink meile kõmava sis hääle,
Mes ilm es jõvva⁵ sünnita.

Na palmitseva närtsva krooni
Meil' närtsimata lillega;
Na ehitava elu trooni,
Kos surm ei lase elada.

Na toova meile suuri andit,
Mes meie maa ei valmista;
Na lõpetava kurje vandit,
Ke meid siin surma sunniva.

Ent satap üts⁶ neist Häitsme-mehist—
Nii või ma neid küll nimeta —,
Sis katva krandsi tammelehist
Neid neide häitsva havvaga.

Küll ikva⁷ söame ja silma,
Ei teda nema näta saa;
Ent tema hõng käip üle ilma,
Ta nimi peap elama.

Fr. Kuhlbars.

BESSARAABIA.

Rich. Röhrt.

Bessaraabial on üldiselt madala kõrgustiku iseloom, kaunis sügavate orgudega. Kuid ta mägedel on lame joon ja näd muutuvad tihti steppideks, mõõtmatuiks väljadeks, mis siin-sääl orgudega läbistatud. See on veel, vaguni aknast vaadates, metsik maa. Võib kümnete verstade kaupa sõita, ilma et näeksid inimeste eluaset. Kuid siiski on siin elanikke küllalt. Ainult maa ise on lai. Ta on umbes Eesti riigi suurune (viimane ühes saartega arvatud), kuid elanikke on tas kaks korda rohkem kui Eestis. Arusaadav, et nii naljalt Rumeenia sarnast maalahmakat, mis teda suurriigiks teeb, käest ei taha anda. Päälegi on Bessaraabia, nagu edasi kuuleme, rikas ja viljakandev maa. Ta rohkearvulised külad asuvad suuremalt jaolt orgudes kui väikesed linnad, üks teisest, nagu öeldud, mõnikord kümnete

verstade kaugusel. Mõnes külas on sadandeid talusid, mitukümmend uulitsat, mitu poodi, apteek ja mõnes suuremas isegi postkontor. Sellest paistab, nagu oleks Bessaraabia meie mõõdupuie järele päris kultuuriline maa. Kuid ta ei ole seda mitte. Vähemalt ei olnud seda veel minu sääl-oleku ajal, seitse aastat tagasi, — ja vaevalt on ta viimase aja jooksul põhjalikult muutunud.

Kõige esiti, Bessaraabia päriselanikud, moldavaanid, on harimatud ja kirjaoskamatud. Bessaraabia sat- tus Vene alla 1812. aastal ja venelased põlnud kogu aja kestel rahva harimiseks midagi teinud. Koole oli vähe, neiski vähestes õpetati Vene keeles, millest moldavaanid midagi aru ei saanud. Moldavaanid on aga rumeenlastele keeleliselt ja kultuuriliselt sama ligidal, võib olla veelgi ligemal, kui meie soomlastele. Arusaadav ja õiglane on sellestki seisukohast rumeenlaste püüd Bessaraabiat oma käes hoida. Räägiti, et moldavaanidki olla rumeenlased, ainult kultuuriliselt taha jäänud. Seda ei saanud ma, kahjuks, tõeks teha. Aga olin mitu korda juures, kui mol-

¹ häitsme-mehe — õitse-mehed, luuletajad.

² ent — aga. ³ mäki — mägede. ⁴ hõnguga — hingetõmbamisega, hingega. ⁵ es jõvva — ei jõudnud. ⁶ üts — üks. ⁷ ikva — nutavad.

davaanid rumeenlastega üsna vabalt juttu ajasid ja üksteisest aru said. Missuguste õigustega praegu Venemaa Bessaraabiat enesele tagasi tahab, on sellepärast arusaamatu. Vist ainult selle põhjendusega, et ta seda maad sada aastat valitsenud.

Kuid kuigi moldavaanid rumeenlastega ligidalt sugulased, on nad nagu öeldud, viimastest kultuuriliselt väga maha jäänud. Kõrge pole ju ka Rumeenia talupoegade kultuur, aga sääl on rohkearvuline kodaniku-seisus ja intelligents, mis moldavaanidel püüaegselt puudus. Bessaraabia linnade-elanikkudeks olid kõnesoleval ajal sisserännanud venelased ja juudid, moldavaane oli vähe ja nad moodustasid teisejärgu kodaniku-seisuse.

Igatahes ei võinud minu sääloleku ajal Bessaraabia kultuurilolusid mingis suhtes Rumeenia omadega kõrvu säada. Rumeenia linnad, mida sõja ajal põhjalikult näha sain, olid täiesti euroopalikud, Rumeenia teed, näiteks, enam vähem hääs korras. Bessaraabias oli kaunis kenas korras ainult ta päälinn Kishinjeff, teised linnad aga palju, palju halvemas seisus-

korras, kui näit. Eesti omad. Ja teed polnud üldse olemas, maha arvatud jupp kiviteed Kishinjeffi juures. Kevadel ja sügisel, aga ka muidu suurte vihmade ajal, muutusid „teed“ (lihtsad põlluveered) lõpmatuiks paksu pori jõgedeks, kus pisikese vankri ette peab rakendama mitu hobust või härga. Samuti olid korraldamatud Bessaraabia külad. Needki uppusid kevadistel ja sügisestel aegadel porri. Uulitsail tuli käia põlvini mudas. Sanitaar-küsimust mingisugust. Vastuoksa, Bessaraabias oli näiteks kombeks raipeid ialgi mätta. Isegi lõpnud loom visati küla ääre või lihtsalt uulitsale, kus ta nädalate kaupa mädanes. See oli vastik pilt. Isegi linnades tuli seda ette. Lõpnud koerad, kassid, lambad, põrsad ja kanad ilustasid avalikke kohti. Kõige ebameeldivam mälestus sellest muidu ilusast maast. Teede ääres, kui sõitsid, võis sind igal pool tervitada lõpnud hobuseraipe hammaste-irvitus.

Polnud suuremad asjad ka rahva hooned ja elumajad. Need olid kitsad, väikesed, harilikult ühetoalised, savist ja mudast tehtud, millesse se-

Jõnkam talumaja Bessaraabias.

gatud õlgi ja sõnnikut. Ahjud kõige primitiivsemad, ka savist, mida puude puudusel põhuga köeti. Mõnedel majadel puudusid ahjud üldse, sest kuulub ju Bessaraabia juba nende lõunamaade hulka, kus talv harilikult lühike ja soe. Kuid selle pääle vaatamata oli minu säälolekugi aasta talvel põhjapoolses Bessaraabias

loon, viinamari, kukuruus. Tehakse ka nisu. Rukist ei ole. Põhjamaalasel on igatahes haruldane sõita suve lõpul, kui terved väljad on kaetud arbuusidega ja teiste lõunamaa fruktidega. Astu vankrist välja ja söö kohe põllult kõige ehtsamat puuvilja, mille eest siin maksame pöörast hinda. Veini on rohkuses. Tol ajal,

Nisupõllul.

päevi 15-kraadilise külmaga ja paar nädalat suur paks lumi maas. Nii et osa rahvast kannatas tugevasti ka külma käes. Surevus oli suur. Võrdlemisi rohket rahvaarvu tuleb aga selétada kõrge sündimisprotsendiga. Bessaraabia külad kihisesid lastest. Ses suhtes võib sellele rahvale õnne soovida.

Kuigi mõnikord talvel kaunis karne päevi, algab Bessaraabias kevade juba veebruari lõpul. Märtsil künatakse, puud õitsevad. Tuleb ilus ja pikk Bessaraabia suvi, mis selle maa suurem väärtus. Piinavalt kuumi ilmu ei ole, aga kasvab arbuus, me-

kunas Venemaal valitses viinakeeld, võis Bessaraabias mõnekümne kopika eest osta kõige paremat viinamarja veini. Iga talupoeg teeb veini, ta kelder on veinivaate täis. Ja mõistagi, et sarnase rahva keskel jõumine suur on. Kuid arvatavasti on loomulikul, kuigi kangel viinamarja veinil palju vähem mõju rahva tervise pääle, kui igasugustel „sagonnidel“. Vähemalt ei näinud rahvas kidur välja, kuigi surevus teistel põhjustel, nagu öeldud, kaunis suur oli.

Riides käiakse Bessaraabias veel vana moodi — s. o. valitseb rahva-

riie. Peetakse palju lambaid, ja kuigi kliima soe, kantakse lambanahkset kasukat ja pakse villaseid riideid nii suvel kui ka talvel. Meestel on pühapäeva-kasukad kõiksuguseid lillelisi ilustusi täis maalitud, püksid ääretu laiad. Pääs nii suvel kui ka talvel lambanahkne torumüts. Naistel on laiad kirjud seelikud ja välja maalitud kasukad või värvilised ja-

käivad nad kristlastega rohkem läbi, on vähem fanaatilised. Nimet. perekonna preilid käisid, näiteks, tihti kristlaste kirikus laulatusi vaatamas ja pojad praadisid, kui vanemad kodust ära olid, endale sealiha, seletades, et ega nendegi suu sarvest ei ole.

Tööd tehakse ja söidetakse Rumeenias suuremalt jaolt härgadega.

Mustlane oma koopa ees Bessaraabias.

kid. Rahvas üldiselt muidugi tublisti mustavereline, mustlaste moodi. Naiste seas tuleb iludusi ette, kuid nad vananevat ruttu, vähemalt külades. Vähesed intelligent-moldavaanide daamid on väga efektsed, tuletavad hispaanlasi meele.

Päriselanikkude hulka kuuluvad veel mustlased ja juudid. Need elavad samuti kui meie juures, s. t. esimesed ei tee midagi, rändavad, sahkerdavad ja „suvitavad“, teised aga teevad äri. Bessaraabia juut ei eralda end nii, kui meie juures või üldse põhjas. Elasin Renis mitu kuud juutide perekonnas ja jäi mulle tollest perekonnast väga hääl mulje. Sää-

Hobuseid on vähe ja nad pole suuremad asjad — pisikesed, piinatud ja kõhnad, — arvatavasti on nende tõug tunda saanud maa igavesi halbu teid, mis neid sugupõlvede jooksul välja kurnanud. Nad surevad kergesti ja võib neid, nagu öeldud, langetult teede ääres ebameeldivalt kohata.

Metsi pole Bessaraabias palju — ja nad ei kasva nii tihti väikeste salkadena, kui meil. Kui mets, siis versta kakskümmend pikuti ja laiuti. Enesest suurepärased ja toredad. Ainult lehtpuud — tammed, metspirnid, -ploomid ja palju teisi lopsakaid sorte, mida ma ei tunnud. Kuusest,

männist ja kasest ei ole muidugi enam juttu. Need metsad ulatuvad üle orgude ja mägede ja pakuvad, kui neid kusagilt kõrgemalt kohalt üleni vaadata, vägevat pilti: nagu roheline lainetus, lakkav ja varjurikas, laiutab end. Sarnastes metsades on veel metsloomi — hunte, karusid, mets-sigu. Olen paar jahti neis kaasa teinud metssigade pääle. Unustamata

siis võib ta veel rohkem meeldida. Igatahes on kogu minu sümpaatia rumeenlaste pool, kelle käes ta praegu on. Nende käes saab sest ilusast jumalanurgast kord midagi. Venelased aga oma madala kultuuriga ainult raiskavad teda.

Minu sääloleku ajal paistis selgesti, et see maa end ise toita võib ja veel kõvasti väljagi vedada. Ku-

Lambalüpsmine.

mälestused! Kümneid verste kõndida sarnaseid lõpsakaid ja vägevaid lehtpuupadrikuid — väikeselt tuli aimdus Aafrika dshunglitest.

Üldse on mulle võluvana meele jäänud Bessaraabia maastik. Laiad stepid ja väljad üksikute paplitlega kõrgematel kohtadel, verstadepikkused mäeküljed viinamarja-istandustega, eemal silmapiiril tumerohelisse kaugusse kaduv mets — see oli tüübiline pilt. Üle selle kõrge päike, soe ja pehme. Õhus oleks kui kuld voo-ganud — ja kui janu tuli, võisid teda rahuldada angunud päikesekullaga — viinamarjadega. Suurepärane maa.

Kui see maa kultuuriliseks saab,

kuruus kasvab jõudsasti ja on maa pääprodukt. Temast tehakse putru ja segatakse teda ka nisuleiva hulka. Temaga toidetakse loomad. Iseäraliseks toiduks on Bessaraabias veel lambajuust („brynsa“). Bessaraabias lüpsetakse lambaid, mida teevad mehed. Üldse on lammas Bessaraabias, nagu ju öeldud, tähtis artikkel, temast sab riidet, liha ja piima. Aga ka viinamari ja vein on tähtsaks tulullikaks.

Niipalju, kui ma aru sain, oli põllu- ja majapidamiskultuur Bessaraabias madal, maa aga kohati väga viljakas. Vene all saaks vaevalt põllu- ja majapidamiskultuur niipea

tõstetud, küll võiks seda aga Rumeenia valitsuselt oodata. Kahtlemata nõuab Bessaraabia kasu Rumeenia riigi küljes olekut. Kas see nii jääb — näitab tulevik. . .

Et omi meeletuleusi lõpetada, veel mõned read Renist ja Donaust.

Reni on Bessaraabia üks lõunapoolsematest linnadest. Ta asub madalikus, Donau kaldal, ta lähiduses suured sood. Kui jõudsimme temasse, oli september lõpul, ja kuna põhjapoolsemas kõrgemas Bessaraabias juba sügis ja kollased lehed, valitses siin täieline kuumus ja halljus. See kestis veel terve kuu. Selged, palavavad päevad, täiesti pimedad lõunamaised ööd, mitte hallika, vaid süsimusta taevaga, kus vilkumas tähed kui mustas sametis. Nagu kaugel lõunamaa. Alles oktoobri lõpul muutus ilm äkki vihmale, mida hakkas ka valama nädalad otsa. See oli nagu troopikamaade vihmaperiood, mis väikeste vaheaegadega kestis jõuluni. Siis paar kuud vähe külma, vaevalt null, harva alla nulli — ja veebruari lõpul juba kevade. Donau muidugi ei mõelnudki kinni külmata.

Jah, Donau. Türgi sõdade kaudu on Donau isegi meil rahvalikuks ja luulelikuks saanud. Olin uudishimulik ja liigutatudki seda jõge näha saades, mille saladuslik poeesia juba väikese poisikesena mind huvitas.

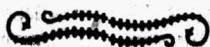
Ja tõesti, Reni kohal, alamjooksus, on ta iseäranis vägev. Teda mööda sõidavad suured merilaevad, veealused paadid tõusid ta lainetest ja kadusid sinna. Teine kallas on kaugusudus, nii lai on ta. Igatahes mitu vers-ta. Parajasti meie Renisse jõudmise ajal olid ülevalpool, Rumeenias, suured lahingud olnud. Mäletan, kuidas jõe kaldale jalutama minnes nägin vanu tuttavaid — surnukehi, mis Donaud mööda alla ujusid, salk salga järele. Teispool jõge kõrgustikkudel mürisesid suurtükid, lõhkesid pom-

mid. Donau oli ja jäigi mu kujutlustes sõja-jõeks, surma-jõeks. Balkani riigid, kust ta läbi voolab, on teda oma minevikuga selleks teinud. Too, mis ma nägin, oli kui vana klassikalik episood. Pärastpoole jälle kord jalutades Donau ääres, nägin, kuidas üks naine kalda ääres pesu pesi; ta juure ujus midagi, astusin ligemale. nägin: inimese keha, peata ja jalgadata, täis koledaid haavu. Naine tõukas keha kui puutüki enese juurest ja pesi edasi. Muuseas, Reni linnal puudus, mõistagi, veevärk. Suured läbikäivad sõjaväeosad, keda Renis toideti, said oma söögivee Donaust. Sõin neid sööke minagi. Maik polnud halvem, kui mujal. Süda ei pööritanud. Oli söda.

Renisse jäin ma kuni mind fronti saadeti. Säält tagasi tulles ruttasin jälle reservi ja tegin muuseas ilusa reisi läbi steppide veel rohkem lõunapool. Killiasse ja Ismaili (vana Türgi kindlus). Seegi reis on jäänud mulle unustamatuks mälestuseks. Sõitsin osa maad ka Donaud mööda, suurel aurulaeval. Mäletan, et oli soe (esimesed jaanuaripäevad), kui meil suvel. Kuldne päike paistis palavasti, suur jõgi hiilgas, laiad pruunid stepid hingasid piiramatuses ja vabaduses. Peatusin väikeste stepikülades ja -linnades päevade kaupa, jõin kanget kullakaskollast Bessaraabia veini, tutvunesin mitmesuguste huvitavate inimesetega.

Järgnev sõjaväeline nimetus võimaldas mul veel kogu talve ja suve liikuda Bessaraabia piirides, mitmesugustes küldes ja linnades. Natuke metsik maa ja metsik elu, aga minusse on jätnud see luulelise veetleva kutse. Loodan, et veel kord elus lähen vaatama seda maad, et maitsta ta laiajoonelist vaba maastikku, sooja päikest, küllast puuvilja ja kanget lõhnavat veini.

(Lõpp.)

Mille üle järele mõtelda.

Tööst, puhkusest ja rutust.

Ole kokkuhoidlik oma tööjõuga; seda on sul piiratud suuruses.

Õpi kasutama hetkeid puhkuseks, siis jaksad töötada pikki aastaid.

Suur puhkus, õigemini kauaaegne tegevuseta olek, on sagedasti väsitavam kui suur töö. Tihti pakub aga üks töö puhkust teisest; seda võib eriti öelda kehalise töö kohta päälle vaimlist tööd.

Vaimlisel alal töötajale tähendab üliväsimus ja tööhimu kadumine täielist pankrotti.

Tavaliselt muutuvad inimesed töö hulga ja raskuse suurenedes autoomaatselt ikka tusesemaks. Õieti peaks see ümberpöördu olema, sest tusane

olek halvab tööjõudu, lõbus meeleolu aga on terviseks.

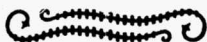
Mõned inimesed pahandavad juba enne rohke töö üle, kui nad õieti oleksid midagi tegema hakanudki.

Mõnel inimesel on siin ilmas alati nii suur rutt ja nii palju tööd ja tege- mist, et pole aega mitte midagi teha.

Tööd tehes ära mõtle iialgi, et sul rutt on, — mida kiirem töö, seda vähem, — vaid tee tööd edasi nii kiiresti kui jõuad.

See, kes täna üleliia ruttab, on ehk eile üleliia viivitanud.

Töötades ära mõtle, kui palju sul juba tehtud ja kui palju alles tege- mata, vaid ainult, mis sul tarvis teha.

ARAABLASE VÕIDUJOOKS.

äesolevas jutustuses ei ole mõeldud kahejalgist araablasi, vaid araabia hobust. See on nii kohutavalt põnev jutt, et meie kohe avaldame selle jutustaja nime ja aadressi: Miss Catharine M. E. Twynam, Rose Bank, Paington. Ja nüüd järgneb jutustus ta oma sõnadega.

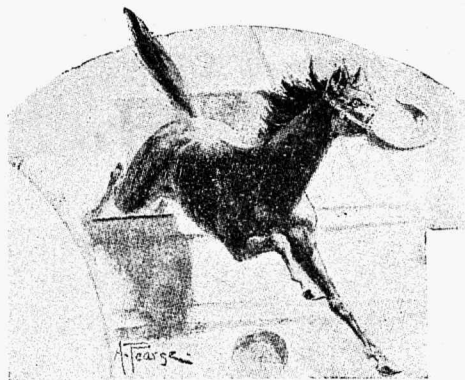
Persia sõja lõpupoolel, aastal 1857 teenis mu kadunud isa, kapten T. S. H. Twynam leitnandina India laevastikus. Ta juhatas „Assyria“ nimelist aurulaeva Tigriise jõel. Kui ühel päeval lehitsesin ta vanu päeva- raamatuid, leidsin ühes neist järgmised tähendused:

„Maikuu 20. p. 1857. a. Võeti laeva kaks lord Kerri hobust.“

„Maikuu 28. p. Kadus lord Kerri hobune. Ta saadi pärast rannalt kätte, kus ta oli võitu jooksnud lõviga. Täiesti üllatav juhtumine.“

See lugu paistis mulle ülihuvita-

vana ja kummalisena, kuid olles täiesti tõsi, hakkasin selle kohta üksikasjalikke teateid koguma, osalt oma isa pabereist, osalt ühe päält- nägija jutustusist. Nagu isa päeva- raamatust näha, oli nimetatud hobune puhastverd araabia hobune, keda ta kõrge omanik pidas suureks väärtuseks. Eelnimetatud päeval saadeti hobune Mohumrahist Bagdadi kahe tallipoisi saatel. Ta viidi laeva, muidugi kõige suurema ette- vaatlikkusega. Tallipoisid jäid teda valvama, sest nad kartsid, et sõit laeval ta päälle halvasti võiks mõju- da. Kuid hobune oli täiesti rahulik ja et valvamine tallipoistele viimaks igavaks läks, siis jätsid nad hobuse varsi üksi. Pimedus hakkas katma selle kuulsa jõe pinda ja enne kui keegi oleks võinud aimatagi õnne- tust, hüppas hobune korraga laeva kõrvale vette. Kõik tormasid vaa- tama, ja kujutage endale ette seda hämmastust, kui nägime lordi toreda

hobuse ujuvat kalda poole. Keegi ei võinud aimata, kuidas ta lahti oli pääsnud. Kapten käskis kohe laeval liikuda poole auruga, et oleks võinud tähele panna, kuhu loom läheb. Sääl-samas rannal oli ilus põõsast ümbritsetud väli. Araablane sihtis sinna, ja kui ta jõest välja tuli, nägime, et kaerakott oli talle pähe jäänud. Ta raputas ägedasti peäd, püüdes vabaneda sest tülikast asjast. See ei õnnestunud korruga, kuid viimaks ometi vabastas ta oma pää, ja kaerakott jäi rippuma araablase saledale kaelale. Vabastades pää, hirnaitas ta heledasti ja jooksis galoppi nurmel, röömustades vabaduse üle. Siis hakkas ta sööma ranna lopsakat rohtu ega näinud sugugi aimavat seda ärritust ja rahutust, mis laeval käimas.

Kapten pidas nõu ühes meeskonnaga, mis peaks tegema. Ei olnud aega viivitada, sest pime jõudis juba kätte ja troopiline kuu tõstis oma serva taeva rannalt. Kui ta oli tõusnud vähe kõrgemale üle metsa, hakkas säält kostuma õudsel tuttavat mõirgamist. Kõik kohikusid ja pöör-sid silmad sinnapoole, kust mõirgamine kostus, ja varsi võis näha kuuvalgel haruldaselt suurt lõukoera, pää püsti ja esikäpad hüppevalmis.

Kõigi imestuseks seisis ilus araablane üsna rahulikult paigal ja näris oma õhtueinet. Lõukoer muutis ruttu oma seisaku, maskis püüdes maani maha ja hakkas roomama ho-

buse poole. Üks laevameestest palus luba metslooma lasta, kuid enne kui ta oma püsti jõudis tuua, oli lövi oma käiku muutnud ja lähenes pik-kade hüpetega mõne meetri kaugusele hobusest. Kõik ta vähimadki liigutused olid laeval selgesti näha, sest Tigriise jõgi on selles kohas kitsas ja kuu oli haruldaselt selge. Akki aimas araablane hädaohu ja pani tuhatnelja lövi eest jooksu. Ja nüüd algas ennenägematu võidu-jooks, mis vahest kunagi olnud, kui arvesse võtta, et kumbki võistlejaist oli looduse kaunimaist loomeist. Mööda jõe kallast läks võidujooks ja aurulaevgi kiirendas oma käiku, et jääda „tasakaalu“ võistlejatega. Kapten otsustas nüüd lövi päale lasta, niipea kui võimalik, ja oleks seda juba teinudki, kuid kõik see tuli nii ruttu, et ei jõutud midagi teha. Iga silmapilguga lähenes lövi hobusele, kes jooksis esialgu küll nagu õhus lennates, kuid nüüd nähtavasti ebata-sase maapinna tõttu väsima hakkas.

Ka aurulaev püüdis sõita pöörase kiirusega.

Lövi pääsis hobusele ikka lähemale ja kui ta parajasti pidi käppadega hüppama hobuse tagujalgadele, kõlas laevast pauk, ja metsloom seisatas haavatuna. Selle järele kadus ta kohe pöösastikku ja jättis hobuse rahulikult nurmele. Kuid mitte kauaks. Ta polnudki nii raskesti haavatud, kui esialgul arvati, ja ilmus mõne minuti pärast nurmele tagasi ja hakkas hobust uuesti kiusama. Jälle kestis võidujooks nagu ennegi ja jälle hakkas hobuse ja lövi vahe kahanema. Märkasime selgesti, et araablasele oli raske joosta nii ebata-sasel maal, ja vaevalt on küll tarvis tähendada, et ta harilikel oludes tasasel ja kindlal maal oleks hõlpsasti näljase metslooma võinud maha jätta.

Lövi pääsis korra veel peaaegu oma saagi turjale. Kuid siis andis araablane kõrvekuningale määratu-

ma jõuga niisuguse hoobi vastu nägemist, et see uperkuuti maha lendas, ja tormas siis uuesti edasi, nii et uhke lakk õhus vuhises. Jälle kadus lõvi korraaks põsastikku, ja hobune hakkas nurmel rahulikult rohtu sööma, nagu poleks midagi iseäralikku juhtunud. Umbes seitsme minuti pärast tuli lõvi veel kord põsastikust nähtavale ja sammus otsustavalt hobuse poole. Kuid vii-

mane läks uuesti jooksu, hignahtades ja lakka lehvitades. Kapten käskis veel auru lisada, et võimalik oleks laevalt võidujooksu jälgida, mis nüüd näis kujunevat endisest visamaks selgel kuupaistsel ööl. Kõik laevalolijad olid nagu palavikusarnases ootuses, sest nüüd tundus juba võimatu olevat, et araablane veel kolmat korda oma hinge võiks päästa. Hääletumalt jälgisid kõik hobuse ja lõvi jooksu ega kuulnud muud, kui ainult kapjade tüminat rannalt. Kumb neist küll võidab? Hobusel võib juba selgesti märgata väsimuse tunnemärke, kuna lõvi jookseb just nagu alguses. Varsi peab sellele küll lõpp tulema sest araablase kiirus väheneb juba. Lõvi märkab, et ta võidule on pääsmas ja mõirgab kolelasti. Äkki paugub püss jälle vaikselt ööl, ja samas käib pörutav kiljatus läbi õhu — lõvi sööstab äkki kõrgele ja vajub siis surnult maha.

Agas kuidas saab nüüd hobuse lae-

... Lõvi märkab, et ta on võidule pääsmas ja mõirgab kolelasti.

va tagasi? Antakse käsk liikuda väikese kiirusega piki jõge üles ja pidada hobust silmas kogu hommikupoolse öö. Hommiku koites nähti araablasi üsna kalda ääres rahulikult rohtu söövat. Üks tallipoistest kummardas üle laeva ääre ja hüüdis sõbralikult ta nime. Tuttavat häält kuuldes hakkas hobune selle poole

liikuma. Kapten käskis lasta laeva rannale veel lähemale, ja hobune tuli samuti üsna jõe kaldale. Laev peetakse kinni, lükkatakse sild välja ja araablane astub silda mööda rahulikult laevalaele tagasi, suureks kergenduseks kaptenile ja ütle mata suureks rõõmuks ja imestuseks meile kõigile.

MÕNDA FÜÜSIKAST MEELELAHUTUSEKS.

Toimetaja Jursi Sander.

4. Kust liigub paat.

Perelmanni järele.

Kujutage endale ette, et järvel sõidab aurulaev, ning kujutage meie joonisel nool **a** ta suuna ja kiirust. Risti ta teekonnale liigub paat; nool **b** kujutab selle kiirust ja suuna.

Kui teilt küsitakse, kust hakkas see paat liikuma, näitate muidugi kohe kalda täpi **M** pääle. Ent kui sama küsimusega pöörduksime liikuva aurulaeva sõitjate poole, siis näitaksid nad sootuks teise täpi pääle. Aga miks?

See oleneb sellest, et nad paati sügugi ei näe liikuvat täisnurga all aurulaeva liikumisele. Nemed ju ei tunne iseenda liikumist: neile näib, kui seisaksid nad ise kohal ja kõik nende ümber liigub nende oma kiirusega vastupidises suunas. Sellepärast liigub nende jaoks paat mitte ainult noole **b**, vaid ka punkteeritud

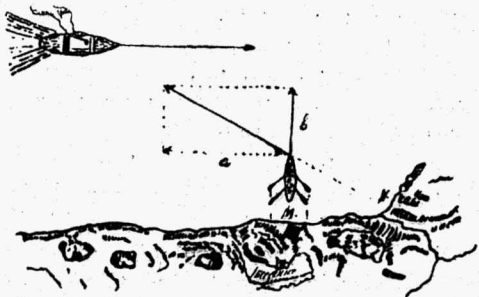
noole **a** suunas, s. o. vastupidises suunas aurulaeva liikumisele (vaata joonis). Mõlemad paadi liikumised — tõeline ja kujutatav — sulavad kokku. Tagajärg on see, et aurulaeval sõitjatele näib, kui liiguks paat mööda **a** ja **b** päälhitatud parallelogrammi diagonaali.

Vaadake nüüd, miks aurulaeval sõitjad tõendaksid, et paat sõitis välja mitte ranna täpist **M**, vaid mingisugusest teisest täpist **N**, mis asub kaugemal eespool aurulaeva liikumise suunas.

Väikese küsimuse juurest asume suure juure.

Kui ühes maakeraga tormame mööda selle teekonda ümber päikese ja teel kohtame mingi tähe kiiri, siis otsustame nende lähtekoha kohta sama valesti, kui sõitjad meie aurulaeval valesti otsustavad paadi väljasõidu täpi kohta. Sellepärast näivad meile kõik tähed seisvat vähe eespool meie maakeri liikumise suunas nende tõelistest asupaikadest.

Muidugi, maakeri liikumise kiirus on äärmiselt väike, võrreldes valguse kiirusega (umbes 10.000 korda väiksem); — sellepärast on tähtede kujutatav asukoha muutmine õige pisike. Ent siiski on võimalik seda mõõta kõige täpsemate astronoomiliste aparatuuride abil. Seda nähtust nimetatakse „valguse aberatsiooniks“.

Aurulaeval sõitjatele näib, kui liiguks paat täpp **N** poolt.

Pöörame nüüd uuesti tagasi ülesande juure aurulaevast ja paadist. Kui sarnased küsimused teis on äratanud huvi, siis katsuge, eelpooltoodu ülesande andmeid muutmata, vastata järgmisile küsimusile:

1. Missuguses suunas liigub aurulaev paadis sõitjate arvates?
2. Missuguse ranna täpi poole lii-

gub laev paadis sõitjate ettekujutuse järele?

Et vastata neile küsimustele, peate nagu ennegi joonele a ehitama kiiruste parallelogrammi. Selle diagonaal näitab, et paadis olijaile näib, kui liiguks aurulaev viltu suunas, kui kavatseks ta maanduda teatud kalda täpis, mis asub paremat kätt täpist M meie joonisel.

Jack London.

Pellys, ühel hommikul, kui neid ette rakendati, läks korraga hulluks Dolly, kelles iialgi polnud midagi kahtlast. Ta teatas sellest südantlõhestava hundiulgumisega, mis igal koeral karvad püsti ajab, ning kargas siis Bucki kallale. See ei olnud iialgi näinud hulluksminemist ega olnud tal mingit põhjust karta seda: kuid ta teadis, et see oli hädaohtlik ja puges kabuhirmus. Ta tormas otse edasi, Dolly, värisev ja vahutav, ainult ühe sammu tagapool; Dolly ei saanud teda kätte, nii suur oli Bucki hirm, kuid ka ei pääsenud ta Dolly käest, nii suur oli selle hullus. Ta tormas üle metsase saare keskkoha, lendas madalama otsa poole, sööstis üle ajujääga täidetud kaanali teisele saarele, säält kolmandale, siirdus tagasi suurele jõe ja hakkas ahastuses üle selle jooksuma. Ning kõik aeg, ehk ta küll ei näinud, kuulis ta urisemist ühe sammu endast tagapool. François hõikas teda veerand miili kauguselt ning ta pöördus tagasi, ikka ühe

sammu eespool, hingeldades valus ja kõik oma lootuse pannes selle päale, et François ta päästab. Kutsar tõstis kirve ja kui Buck temast möödas oli, raksus kirves hullule Dollyle pähe.

Buck lendas ülenäakaela vastu kelku, jõuetu, hingeldades, abitu. See oli Spitzile hää juhus. Ta kargas Bucki kallale ning kaks korda vajusid hambad kaitsetu vaenlase lihasse, lõhestades selle kondini. Siis tõusis François' rühm ning Buck rahuldus, nähes kui Spitz sai piitsutada hullemini, kui oleks saanud iialgi keegi nende hulgast.

„See on üks saadan, see Spitz,“ tähendas Perrault. „Ühel hääl päeval tapab ta Bucki.“

„See Buck on kaks saadanat,“ oli François' vastus. „Ma panen kõik aeg tähele Bucki ja tean seda kindlasti. Kuula: ühel ilusal päeval saab ta tigedaks kui kurat ning siis närib kogu selle Spitz'i kenasti läbi ja sülitab ta välja lumele. Kindlasti. Mina tean.“

Sest ajast oli sõda nende vahel. Spitz, tunnustatud karjajuht, tundis, et see kummaline lõunamaa koer ähvardas riisuda ülemvalitsuse. Ning Buck oli talle kummaline, sest hulgast lõunamaa koertest, keda ta tunnud, ei olnud ükski osutunud väärilisena, ei laagris ega veo juures. Nad olid kõik õrnad, surid vedades külmast ja näljast. Buck oli erand. Tema ükski pidas vastu ja tundis end hästi, võisteldes klutistega tugevuses, metsikus ja võimeis. Sest tema oli võimas koer, ning mis ta hädaohtlikuks tegi, oli see, et punase vammusega mehe kaigas oli välja peksnud temast kõik pimedada tormamise ja ettevaatamatuse võimu saavutamisel. Ta omas suurima jõu ning võis oodata oma aega kannatusega, mis ei olnud vähem kui ürgne.

Oli silmnähtav, et pidi tulema võitlus juhikoha pärast. Buck tahtis seda. Ta tahtis seda, sest see oli tema loomus; teda haaras kindlasti see

nimetu, mõistmatu uhkus — uhkus, mis hoiab koerad viimse hingetõmbuseni rakkes, mis sunnib suurema neid rõõmsasti vedades ning murrab nende südamed, kui neid ära lõigatakse rakendusest. See oli Dave'i kui viimse koera uhkus, Solleksi uhkus, kui ta tõmbas kõige jõuga; see oli uhkus, mis magas neis laagrist lahkudes, mis moondas nad aeglastest ja tusastest olevustest püüdjaks, innukaiks; see oli uhkus, mis kannustas neid terve päeva ning lõppes õhtul laagripitsil, kus nad jälle tagasi langesid tusesse rahutusse. See uhkus erutas Spitzit ning sundis rebima koeri, kes eksisid ja kõrvale kaldusid või kes pelgu pugesis hommikul etterakenduse ajal. Ning see sama uhkus sundis teda kartma Bucki kui võimalikku tulevast juhti. Ning see oli ka Bucki uhkus.

Ta ähvardas avalikult teise juhi kohta. Ta astus tema ning eksitajate vahele, keda pidi karistatama. Ning

Koerad otsivad õhseks varju lumme tehtud koobastes.

seda tegi ta meelega. Ühel ööl oli tugev lumesadu ning hommikul Pike, tige, ei ilmunud. Teda varjas pesas hästi jalapakune lumi. François hüüdis ja otsis teda asjata. Spitz määratses vihas. Ta tormas läbi laagri, nuusutades ja kaevates igas võimalikus kohas, urisedes nii ähvardavalt, et Pike kuulis ja värises redus.

Kuid kui ta oli lõpuks leitud ning Spitz juure kargas, et teda karistada, tormas Buck niisama vihaselt vahele. Nii ootamatult ning nii hästi oli see tehtud, et Spitz paiskus tagasi ning kukkus maha. Pike, kes enne alatult värises, sai sarnast avalikku mässu nähes julgemaks ja kargas langenud eestvedajale kallale. Buck, kellele aus mäng oli nüüd unustatud säädus, tegi sedasama. Kuid François, ehk küll endamisi naeris juhtumist, siiski väeramata õigusemõistmises langetas piitsa tervest jõust Bucki selga. See ei kohutanud Bucki lamava vastase juurest ning piitsavarss pidi mängu astuma. Pooluimaselt tuikus Buck tagasi ning piitsvuhises jälle ja jälle talle selga, kuna Spitz kärarikkalt karistas mitmekordset patustajat Pike'i.

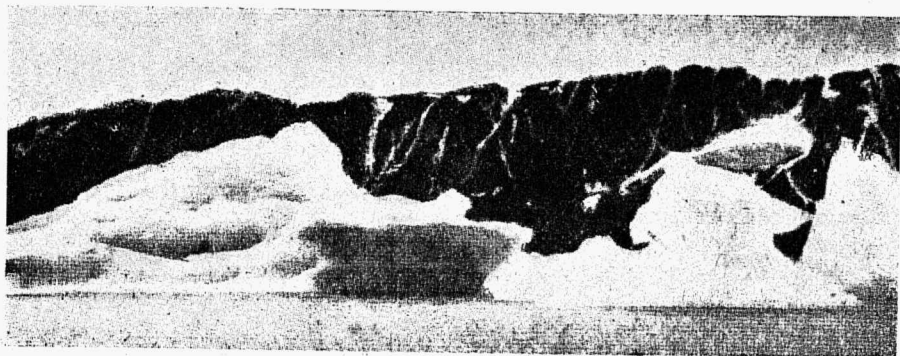
Päevil, mis järgnesid, kui Dawson ikka enam ja enam lähenes, segas Buck järjesti Spitzi ja kurjategijate vahele; kuid ta tegi seda kavalasti, kui François't ei olnud lähedal. Bucki põrandaalune mäss tekitas ja kasvatas sõnakuulmatust. Dave ja Solleks olid ükskõiksed, kuid teised muutusid halvast halvemaks. Asjad ei läinud enam õieti. Rahutus kerkis ning selle alustajaks oli Buck. Ta andis François'le tööd, sest see oli alalises kartuses võitluse pärast elu ja surma päälle, mis, ta teadis, pidi

tulema varem või hiljem, ning enam kui ühel ööl ajas teiste koerte riiu ja norimise müra ta välja magamiskotist, täis kartust, et need võisid olla Buck ja Spitz.

Kuid kohast juhust ei tulnud, ning ühel süngel pärastlõunal saabusid nad Dawsoni, suur lahing ikka veel tulemas. Siin oli hulk inimesi ja arvutu hulk koeri, ning kõiki neid leidis Buck töö juures. Et koerad töötama peavad, näis enesestmõistetav asi. Terve päeva sõelusid nad edasitagasi mööda päätanavat ning ka öösel kõlas nende hele haukumine. Nad vedasid majapalke ja halgu üles kaevanduste juure, ning tegid igasuguseid töid, mida tegid hobused Santa Clara orus. Siin ja sääal kohtas Buck lõunamaa koeri, kuid pääasjalikult olid nad metsikud huntitaolised loomad. Igal ööl, korralikult kell üheksa, üksteist, kolm, algasid nad õist laulu, huunavat, kõlavat, millega Buck rõõmsasti ühines.

Kuldset virmalised või külmatantsus hüplevad tähed ülal päakohal ja kangestunud, kõva maa lumevaiba all. See laul võis tähendada väljakutset elule, ainult minoortoonis; pool nuuksuv, pikk ulgumine oli enemini kaebus elu pääle, alatiste valude pääle. See oli vana laul, vana, nagu nende sugu — üks noore maailma esimestest lauludest, kui laulud olid kurvad. Ta sisaldas lugemata hulga põlvede kurbust; see kaebus, mis nii imelikult erutas Bucki. Kui ta oigas ja nuuksus, siis oli see mure, mis juba vanasti vaevas ta metsikuid isasid, ning kartus saladusliku pimeduse ja külma ees, mida nemadki kartsid. Ning erutus oli märgiks, et ta täielikult elas läbi tule ja päävarjuta ajajärkude ürgset elu. (Järgneb.)

Loodus on raamatute raamat, milles varjul tarkuste tarkused; kuid nagu iga raamat, on ta loetav ainult neile, kes lugeda oskavad ja tunnevad keelt, milles ta kirjutatud; teised lehitsevad teda ainult ja vaatavad pilte.

Teravmägede (Spitzbergeni) rannaliugustikud ehk jääojad.

LOODUSE IMED.

Toimetaja Jursi Sander.

6. Jäämäed.

Bruno H. Bürgeli järele.

Henry Urban — Ameerika ajakirjanik kirjutas kord terava pilkeloo: „Jäämägi“.

Selles kirjeldab ta, kuidas suure ookeanilaeva üldises saalis pääle õhtusööki istub elurõõmus peenem seltskond ja heidab kergemeelset nalja mere õudsete hädaohtude üle, milliseid läbi elada kunagi kellelgi korda ei lähe, ja sellepärast küll luuletuste valda tulevad asetada.

Aga kuna all muretud daamikased ja kavalerid lõbutsevad ja lobisevad, on laeva lael kogu meeskond omil kohtel ja kõigi närvid on äärmuseni pingul: sest merepinnale on langedud tihe udu ja asjata püüavad meremeeste pilgud tungida läbi valendava katte.

Mees soojamõõtja juures teatab, et elavhõbe klaastorus aegamööda langeb. Peagi tunnevad kapten ja laevaohvitserid juba otsekohe kehaliselt, kuidas õhu soojus kaob nii kiirelt, et seda võimatu seletada ei värske tuulepuhanguga ega mingisuguse muu meteoroloogilise faktoriga.

Kogenud merekarud teavad juba, et nad mässitud tihedasse uttu hullupöörase kiirusega tormavad lähe-

male jäämäele, lähemale ühele neist ujuvaist kristalliselgeist meremürakaist, võimaluseta määrata, kust küljest ähvardab oht.

Ollakse teadmatuses, kas panna masinaid stoppama ehk lisada kiirust, kas käänata paremale ehk vasakule. Igas sihis on võimalik lennata otsekohe kardetava vaenlase rüppe...

Ning nüüd, — keset lainetavat valget udu, just laeva nina ees, hakkab kujunduma määratu jääkogu — kristalne mägi, mille kõrval vägev aurik näib mängukannina.

„Täis käik tagasi!“ — kõlab kapteni käsk.

Aga kas see pole juba liig hilja?

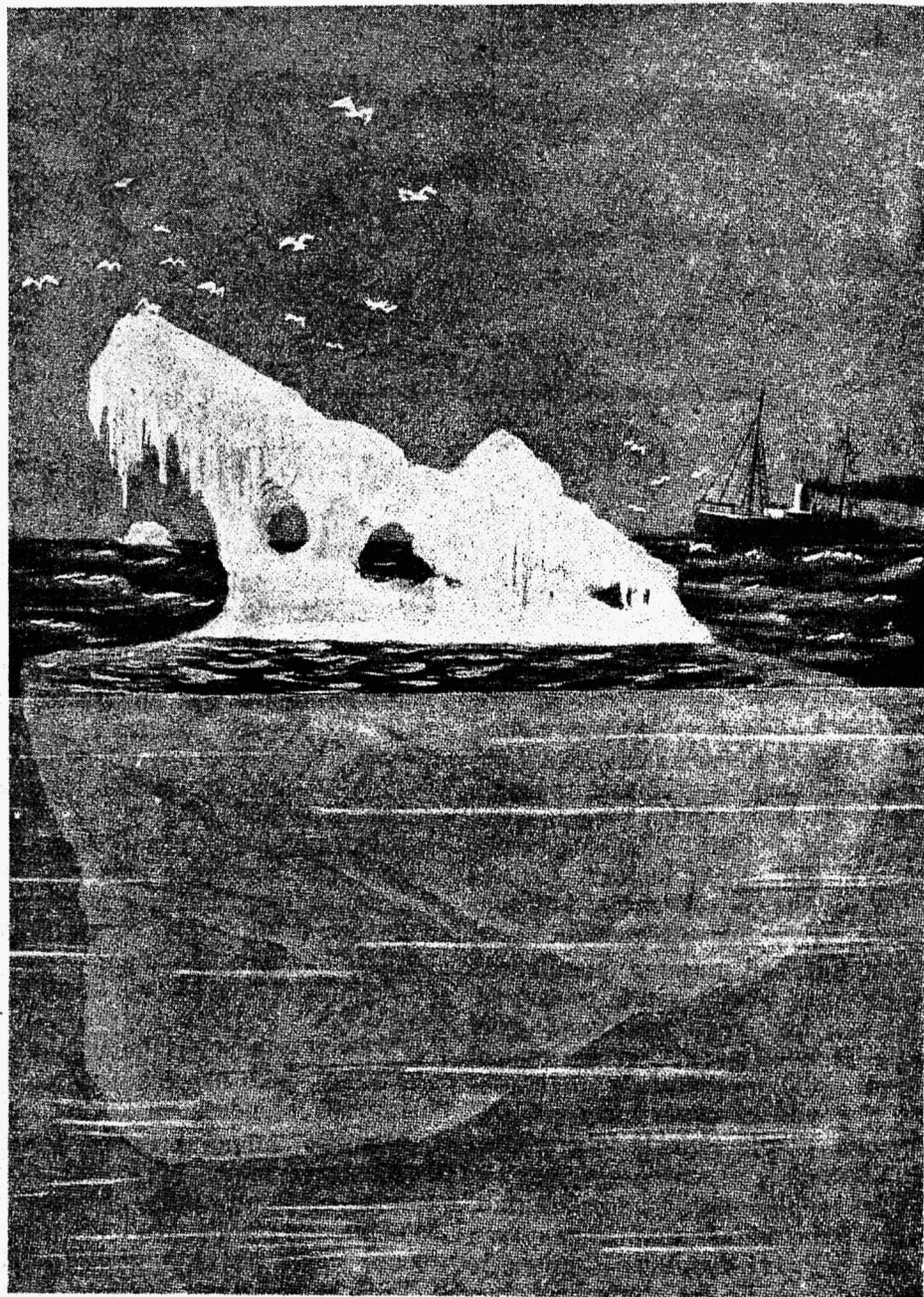
Auriku raske mass, kui ta juba on liikumisel, ei peatu nii kiiresti.

Minutist minutini ootavad need, kes asuvad laeva tekil, kokkupõrkamise momenti, mille tagajärg on kindel surm kõigile, kes end on usaldanud nende osava juhtimise alla...

Ent meeskonna tegevusvõimsus ning kohusetäitmise raudne tunne aitavad mööda pääseda hiigla jäämäest.

Peaaegu külg külje vastu liigub aurik mööda jäämäest, mis uuesti kaob uttu.

Keegi reisijaist ei aimanud häda-

Ujuv jäämägi.

Suurem osa (umbes $\frac{7}{8}$) jäämäest asub allpool veepinda.

ohu lähedust. Ajal, mil nad nalja heitsid mereohtude üle, puudutas surmaingel oma tiivaga peaaegu nende päid.

See H. Urbani elav kirjeldus pole sugugi liialdatud. Ujuvad jäämäed ähvardavad alatasa meresõitu. Päeval, selge ilmaga on neid kerge nä-

ha; ent öösel uduse ilmaga võivad nad olla hirmsate katastroofide põhjuseks. Palju laevu on hukkunud jäämäe veealuse osaga kokkupõrke tagajärjel; teised purustati tormi ajal öises pimeduses vastu kõrgeulatavaid veepäälseid jääkaljusid. Nii mõnigi vahest mäletab veel „Titaaniku“ hirmsat hukkumist 14. aprillil 1912. a. jäämäega kokkupõrke tagajärjel New-Foundlandi neeme lähedal, kus niisketes voogudes leidsid haua üle 1500 inimese.

Viimasel ajal hoiatavad laevade kaptenid vastamisi üksteist sõiduliinile ilmunud jäämägede eest. Sadamavalitsused valmistavad andmete põhjal ujuvate jäämürakate teekonna kaarte, mis teeleminevate laevade juhtidele ligi antakse.

Loomulik, et jäämägesid meie poolkeral leida võib kõige sagedamalt põhjameredes, polaarvöö naabruses. Ent mitmed piirkonnad Atlandi ookeanil on sama halva kuulsusega, kuna neis leidub hulk ujuvaid jäämägesid. Iseäranis rohkesti leidub neid just ülalnimetatud New-Foundlandi neeme ümbruskonnas. Siin nad lõikavad Euroopa—Põhja-Ameerika laevaliini teed. Juhtus, et ühe päeva jooksul neis piirkondis nähti 200 kuni 400 jäämäge.

Jäämägede hulgaline ilmumine just neis kohtis pole juhuslik, vaid on tihedas ühenduses asjaoludega, mis tekitavad meile huvitavaid ja laevasõidule hädaohtlikke jäämürakaid.

Peaaegu kõik jäämäed saavad alguse polaarliugustikkudest — vägevatest, aeglaselt voolavatest jäävooludest, milliseid leiame ka Alpi mägedes, ent kunagi mitte selles ulatuses kui polaarmaades.

Palju harvemad on mere sünnitatud jäämäed, mis tekivad igavese jää piiril üksteise otsa aetud jäätükkidest, mis pärast kokku külmuvad üheks kihiliseks tervikuks.

Enamjagu Atlandi ookeanis hulkuvatest jäämägedest tekib Gröönimaa määratusuurtes liugustikkudes, mis

katavad suurema maa-ala kui kogu Saksa-, ja Prantsusmaa kokku. Aeglaselt liiguvad nad 10 kuni 30 meetri kiirusega päevas mere poole.

Siin, kaugele kaldasse lõikavates fiordides, on liugustikkude väljavoolukohad. Soojuse ja maapinna suure kallakuse tagajärjel murduvad liugustiku küljest määratu suured jäätükid ja langevad suure mürinaga vette, tekitades hiiglasuure laine. Merevool kannab neid kaugele ära ja nad ujuvad keset ookeani, tõstes ainult väikest osa oma kogust üle veepinna.

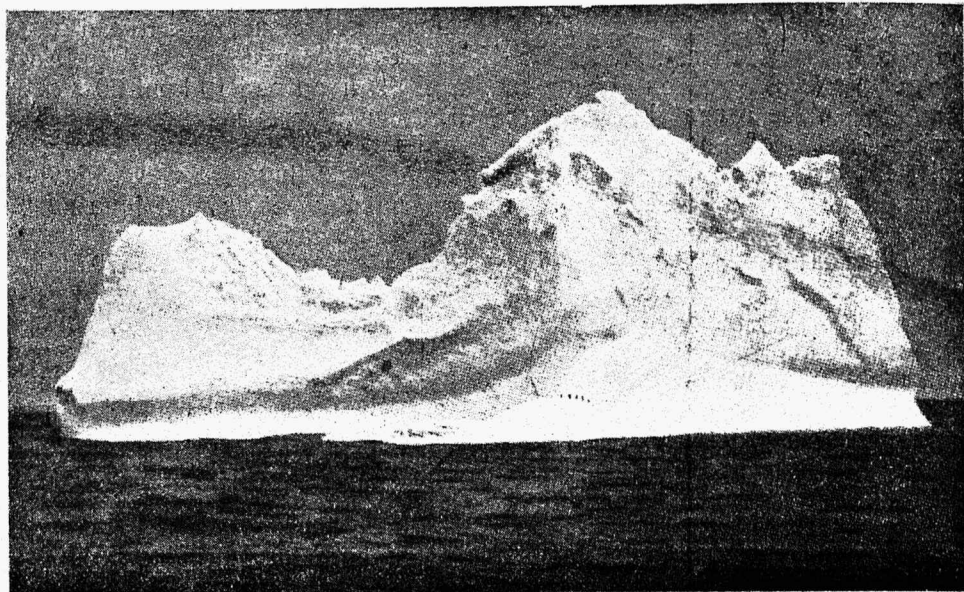
Nende ujuvate jääkogude suurused on otse imestustäratavad. 30, 40 ja 50 meetri kõrgused mäed kuuluvad harilikkude nähtuste hulka. Ent leidub ka kuni 100 meetri kõrguseid jäämägesid ning Lõuna-Jäämere kohta kogutud andmed kõnelevad isegi 200 meetri kõrgustest jääväljadest.

„Président Tiers'i“ kapten Blondet kohtas 1896. a. jäämägesid, milliste kõrgus ulatas kuni 120 meetrini ning pikkus kuni 40 kilomeetrini. Sõidutee oli sedavõrd tihedalt nendega täis kiilutud, et laev suure vaevaga alles nelja-päevase ristlemise järele pääsis nende piirkonnast. Marcel Gollè teadete järele ilmus Atlandi ookeani Patagoonia idakaldale 1893. a. määratu suur jääpank, mille pikkus oli vähemalt 300 kilomeetrit. Umbes tosin laevu lendasid ta vastu puruks. Ka lõunanaba uurija James Ross kõneleb mitmesaja kilomeetristest ujuvatest jääväljadest.

Vaja on ära märkida, et ainult õige väike osa jäämäest ulatab üle merepinna. Kaugelt suurem kogu temast on allpool veepinda.

Nagu teada, on jää veest kergem ja ujub sellepärast tema pinnal. Ent raskuse vahe on õige tühine. Kui jääst valmistada kuubik ja heita veeanumasse, võib kergesti kindlaks teha, et ainult kaheksas ehk üheksas jagu jääkuubiku mahust tõuseb üle veepinna.

Sama vahekord jääb ka jäämäge-

Ujuv jäämägi Lõuna-Jäämeres.

Jäämassi määratust suurusest saame õige kujutuse, kui meele tuletame pääl- ja allpool veepinda asuvate osade suuruse vahekorra.

de suhtes maksma. Kuigi juba nähtavad jäämäe osad oma suurusega meid imestama panevad, on jääpanga tõeline suurus palju suurem, kuna näeme tast ainult vaevalt ühe kaheksandiku, ülejäänud seitse kaheksandikku on kõik vee all. Sellepärast peavad laevad ta ümber suure ringi tegema, kuna ilalgi pole võimalik teada, missugune kuju on veealusel osal.

Ent jäämürakad ähvardavad laevu veel teistsuguse hädaohuga. Päikese soojus ja merevesi õõnestavad vahetpidamata mäe alust, mille tagajärjel muutub mäe kuju ja rändab raskuskeskpunkt. Selle tõttu juhtub tihti, et ühes raskuskeskpunkti ümberasendamisega teisale kogu mägi äkki ümber vajub ja ta killud, kuigi nad ka mitte ei lange just laeva pihta, siiski tekitavad hiiglalaineid, mis laevale võivad muutuda saatustlisteks.

Tihti on see looduses nii, et ilusamad looduse ilmutused meid ähvardavad hukata. Nii on lugu ka

jäämägedega, milliste kristall-lossid meile pakuvad järelaimamata vaate. Vahele sinakad, vahel ümbritsetud kollasrohkeka valguskumaga, kaetud imelikkude kujundustega, milliste tekitajaks on päikese hävitav soojus, ujuvad nad nende aluse küljes murduvate lainete hõbepiiskade keskel, — ujuvad nagu püramiidid, mis on ilustatud imelikkude tornide ja harjadega. Pragudes ja murdunud kohtadel võime päikese heledal valgustusel tihti tähele panna huvitavaid valguseffekte. Kui aga vahel jäise müüri sile pind sätendab päikesepaistelise päeva säras, peame heledast valgusest pimestunult kõrvale pöörama pilgu.

Sügisel, kui päike aegamööda alla vajub vaatepiiri taha, kattes taevavõlvi nagu tulekahju punase kumaga ja mängides videviku värvideakkordiga; näib meile jäämägi vahel vetel hääleta liugleva põleva lossina, mille ümber eredalt karjudes lehvitavad tiibu merelindude karjad.

Juhtub, et vesi mäe suurepäras-

se ehitusse õonestab sügavaid koo-
paid. Need hiilgavad päikesepaistel
kui vägevad auvärvad ja neist läbi
avaneb lai vaade mere kaugusse.

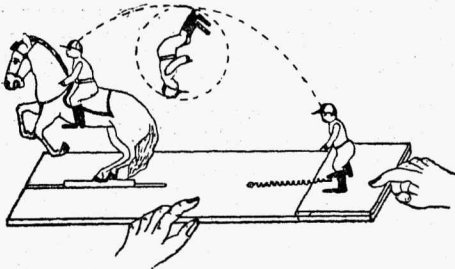
Sätendades oma säravas ilus,
rändavad Põhja-Jäämere jäämäed
kaugele lõunasse. On juhtumisi, et
nad kaugelt põhjast on liikunud kuni
Aafrika kallasteni.

Ent mida kaugemale nad valgu-

vad lõuna poole, seda tuhmimaks
muutub nende kare ilu päikese kõr-
vetavate kiirte all; mida lähemale
troopikavööle, seda kiiremalt edeneb
kaugel põhjamaal sündinud rändaja
lagunemine ja hävinemine, kuni ta
viimaks sootuks kaob ja tilk tilga
järele ühte sulab laia ookeani vä-
gevalt weerevate voogudega.

Ajaviiteks.

Osav Jockey.

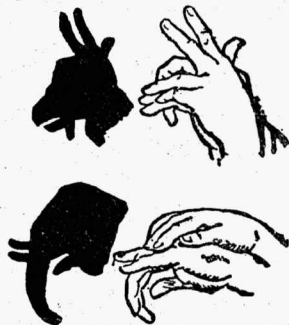
Ameerika laste lugupeetud mängukann.
Kes meie noortest nupukas ja osav, saab
ise selle valmistamisega hakkama. Kat-
suge!

Seletus.

Aluslaua ühele otsale pannakse ho-
bune seisma, kusjuures selle jalad vaota-
takse lauda tehtud prakku. Laua tei-
sele otsale on paigutatud n. n. hüppelaud,
mis alumise lauga vedru abil ühendatud.
Vedru on kahe kruviga laudade külge kin-
nitatud ja hoiab mõlemad laudad koos.
Vedru välja venitades surutakse parema
käe sõrmega hüppelaud alumise laua pä-
äle, kuna samal ajal pahema käega alumist lau-
da kinni hoitakse. Selle järele lastakse
hüppelaud, kus jockey seisab, nagu pildil
näha, äkitselt lahti, mille järel jockey
õhku hüppates ja sääal kukerpalli lüües, ho-
busele sadulasse hüppab. Sagedasti sünni-
bib see õige osavasti, vahel aga ka hal-
vasti — kõik oleneb sellest, kuidas mängija
hüppelauda hoidis ja kui kiirelt ta selle
lahtri laskis. See mäng nõuab pisut järe-
lekaalumist ja osavust. Korda minnes
pakub ta palju nalja.

Ümber keerata!

Varjud seinal.

Lõbusad ülesanded.

Toimetab Jursi Sander.

Ülesanne 2.

Tisler ja puusepad.

Kuus puuseppa ja tisler olid tööl. Nädala aja pärast oli iga puusepp teeninud 1300 marka, kuna tisler teenis 300 mk. rohkem, kui oli teeninud keskmiselt igauks seitsmest. Kuipalju teenis tisler?

Tähelepanemiseks vikerkaarlastele!

Vastused ülesannetele saatke „Vikerkaare“ toimetusele: Tallinn, Pikk t. 2.

Õige vastuse saatja nimi ja ülesande lahendus avaldatakse „Vikerkaares“.

Kes vikerkaarlastest aasta jooksul saadab vähemalt kümme õiget vastust, saab aasta lõpul ilusa annetuse „Vikerkaare“ toimetusest.

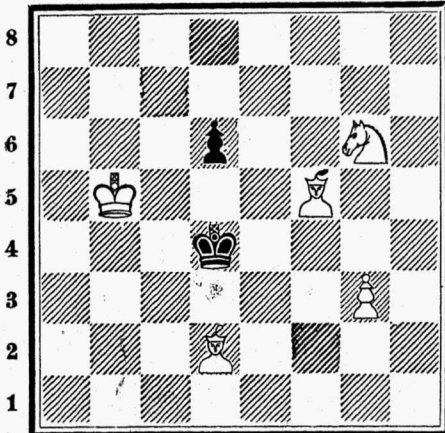
MALE.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 9.

Kokku säädnud V. Reichert.
Mustad.

A B C D E F G H

Valged.

Valged: K b5, O d2 ja f5, R g6, S g3.
Mustad: K d4, S d6.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Õiendus.

Ülaltrükitud ülesanne mainiti hiljuti austusega „Heilbronner Generalanzeiger“i turniiril.

Maleülesandes nr. 8 peab valge kuninga olema d1, aga mitte d2 ruudul.

Ülesande nr. 3 lahendus:

1. L g6 — a6, K d5 : e4,
2. L a6 — c4 annab matt.
1. (L g6 — a6), R g7 ükskõik kuhu.
2. L a6 — e6 annab matt.
1. (L g6 — a6), c7 — e5,
2. R d7 — f6 annab matt.
1. (L g6 — a6), c7 — e6,
2. L a6 — d3 annab matt.

Ülesande nr. 4 lahendus: ♚

1. O h2 — e5, K c4 : d5,
2. L b2 — b5 annab matt.

Õigeid lahendusi saatsid: B. ja K. Tiedt (Tartust) — nr. 1, V. Sõõru (Tartust) — nr. 4. A. Kuusik (Hallistest) — nr. 3 ja 4, õpetaja Fr. Otmann (Hanikasel) — nr. 1 ja 2.

Vabaduspäeva Vikerkaar № 8

ilmub suurendatud väljaandes, värvilise kaanelustuse (Riigi kunstõstukooliõpilaste võistlustöö „Vikerkaarile“) ja hulga piltidega, muu seas

maailma riikide lipud värvides.

Soovitage oma sõpradele lugeda „Vikerkaart“!